

การสำรวจอนามัยสิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมการป้องกันควบคุมโรคพยาธิใบไม้ตับ
และมะเร็งท่อน้ำดีของตำบลหนองม่วงไข่อำเภอหนองม่วงไข่จังหวัดแพร่
Environmental Health and Prevention Behavior Control
of Liver Fluke Disease and Cholangiocarcinoma of NongMuang Kai Survey,
NongMuang Kai District, Phrae Province

สำमान ตรันเจริญ, วิชา รุจจินากุล, ประโชติ กราบกราน
สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย

ตำบลหนองม่วงไข่ อำเภอหนองม่วงไข่ จังหวัดแพร่ นับว่าเป็นพื้นที่ที่มีอัตราความชุกของการระบาดของโรคพยาธิใบไม้ตับและมะเร็งท่อน้ำดีสูงสุดของจังหวัดในภาคเหนือจึงได้ทำการสำรวจอนามัยสิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมการป้องกันควบคุมโรคพยาธิใบไม้ตับและมะเร็งท่อน้ำดีของตำบลหนองม่วงไข่เพื่อประเมินสถานการณ์และหาแนวทางแก้ไขปัญหาโรคพยาธิใบไม้ตับและมะเร็งท่อน้ำดีในพื้นที่ตำบลหนองม่วงไข่ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (survey research) โดยสอบถามด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมการป้องกันควบคุมโรคพยาธิใบไม้ตับและมะเร็งท่อน้ำดีของประชาชนในพื้นที่ตำบลหนองม่วงไข่จำนวน 1,333 หลังคาเรือนเป็นเพศชาย 404 คนคิดเป็นร้อยละ 30.31 เพศหญิง 863 คนคิดเป็นร้อยละ 64.74 ไม่ระบุ 66 คนคิดเป็นร้อยละ 4.95

ผลการสำรวจพบว่ามีส่วนร่วมใช้ 100 % อายุบ่อเกรอะมีอายุมากกว่า 20 ปีร้อยละ 41.5 สภาพท่อบายสิ่งปฏิกูลถึงเก็บกักไม่รั่วแตกหรือชำรุดร้อยละ 92.57 และถ่ายอุจจาระลงส้วมทุกครั้งร้อยละ 97.07 แต่ยังมีอยู่จำนวน 39 รายร้อยละ 2.93 ที่ไม่ถ่ายลงในส้วมในส่วนการจัดการสิ่งปฏิกูลเมื่อส้วมเต็มมีรถสูบล้างของเทศบาลมาสูบล้างร้อยละ 5.78 รถสูบล้างของเอกชนมาสูบล้างร้อยละ 92.65 อื่นๆร้อยละ 1.58 การได้รับอนุญาตของรถเอกชนได้รับอนุญาตร้อยละ 94.30 ไม่ได้รับอนุญาตร้อยละ 2.40 ไม่ทราบร้อยละ 3.30 สุขวิหยาส่วนบุคคลพบว่าล้างมือด้วยสบู่ก่อนรับประทานอาหารทุกครั้งร้อยละ 45.84 บ่อยร้อยละ 15.75 นานๆครั้งร้อยละ 22.66 ไม่ทุกครั้งร้อยละ 15.75 ล้างมือด้วยสบู่หลังการขับถ่ายทุกครั้งทุกครั้งร้อยละ 63.69 บ่อยร้อยละ 13.05 นานๆครั้งร้อยละ 13.28 ไม่ทุกครั้งร้อยละ 9.98 เป็นผู้ปรุง/ประกอบอาหารของครัวเรือนใช้ร้อยละ 71.42 ไม่ใช่ร้อยละ 28.58 ผู้ปรุง/ประกอบอาหารของครัวเรือนล้างมือด้วยสบู่ก่อนการประกอบอาหารทุกครั้งร้อยละ 49.4 บ่อยร้อยละ 20.8 นานๆครั้งร้อยละ 15.80 ไม่ทุกครั้งร้อยละ 12.50 การตรวจสุขภาพพบว่าเคยตรวจอุจจาระหาไข่พยาธิไม่เคยร้อยละ 33.68 เคยร้อยละ 66.32 ผลการตรวจหาไข่พยาธิไม่พบไข่พยาธิร้อยละ 83.8 พบไข่พยาธิร้อยละ 3.6 ไม่ทราบ/จำไม่ได้ร้อยละ 12.6 กรณีตรวจพบไข่พยาธิไม่ได้รับการรักษาร้อยละ 0.2 ได้รับการรักษาร้อยละ 2.1 ครอบครัวเคยมีผู้ติดเชื้อผู้ป่วยหรือเสียชีวิตจากมะเร็งท่อน้ำดีไม่มีร้อยละ 46.30 มี/เสียชีวิตแล้วร้อยละ 5.80 มี/ยังมีชีวิตอยู่ร้อยละ 0.20 ไม่ตอบร้อยละ 47.80 พฤติกรรมการกินปลาดิบพบว่ากินประจำจำนวน 13 ครัวเรือนร้อยละ 1.0 กินบางครั้งจำนวน 332 ครัวเรือนร้อยละ 24.9 ความรู้และความเข้าใจเรื่องโรคพยาธิใบไม้ตับและมะเร็งท่อน้ำดีพบว่ายังเข้าใจผิดว่าวิธีการป้องกันโรคพยาธิใบไม้ในตับที่ดีที่สุดคือการกินยารักษาร้อยละ 57.1 เข้าใจผิดว่ายามาฆ่าพยาธิใบไม้ตับสามารถกินได้บ่อยๆไม่มีผลเสียต่อร่างกายร้อยละ 46.2 เข้าใจผิดว่าการชิมปลาดิบเพียงเล็กน้อยไม่ทำให้เป็นโรคพยาธิใบไม้ตับร้อยละ 48.2 เข้าใจผิดว่าการกินกุ้งดิบหอยดิบทำให้เป็นโรคพยาธิใบไม้ตับร้อยละ 73.8

สรุปผลและข้อเสนอแนะควรให้ความรู้เรื่องระบบการบำบัดแบบติดกับที่และประสิทธิภาพของระบบบ่อเกราะบ่อซึม, ให้ความรู้เรื่องพฤติกรรม การขับถ่ายที่ถูกต้อง, รณรงค์การขับถ่ายโดยใช้ส้วมที่ถูกสุขลักษณะให้, ความรู้เรื่องการจัดการสิ่งปฏิกูลที่ถูกสุขลักษณะ, ให้ความรู้เรื่องรถขนถ่ายสิ่งปฏิกูลที่ถูกสุขลักษณะให้สุศึกษาเรื่องการไม่กินปลาดิบ, สร้างความเข้าใจเรื่องโรคพยาธิใบไม้ตับและมะเร็งท่อน้ำดี